

COL·LABORACIÓ

Un quadre de Palau Ferré a Alcover: trajectòria convulsa d'una pintura (1964-1975)

Francesc Marco Palau

1. Introducció

Aquest estudi, *Un quadre de Palau Ferré a Alcover: trajectòria convulsa d'una pintura (1964-1975)*, pretén resseguir els passos d'una pintura que l'any 1975 arribà a Alcover, essent des de llavors de les seves institucions municipals. Així, aquestes pàgines permetran al lector conèixer el llarg i costós procés de creació i l'arribada de l'obra pictòrica, fruit de la casualitat i de les decisions de tercers, a la població de l'Alt Camp. Aquests esdeveniments tindrien lloc en un moment clau, després de la seva etapa formativa i quan havia arribat a l'esplendor, amb exposicions arreu i essent un punt d'atenció mediàtica per les seves pinzellades que dibuixaven dones, paisatges, ocells o fruites.

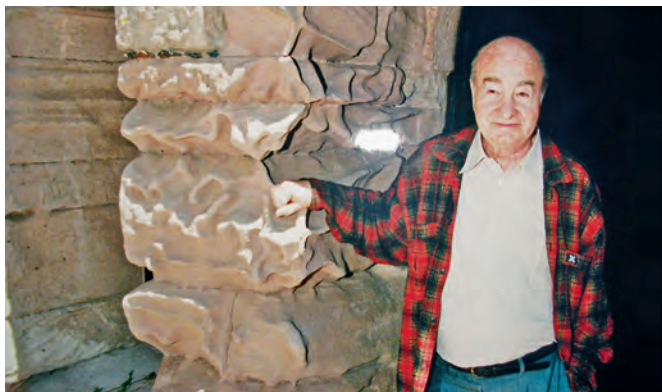
En primer lloc farem una aproximació a la figura del pintor, escultor i ceramista. Els seus inicis a la seva vila natal, Montblanc, l'etapa en què perfeccionarà la tècnica a Barcelona i París, en què estudiarà la vessant italiana o estarà influït per l'escultura de l'Europa de l'est. Veurem el moment de les primeres grans exposicions, tot just abans de 1964, quan ja era considerat per la premsa francesa el "Picasso 2" o el delfí del malagueny després dels contactes entre tots dos a la ciutat de les Illes i els elogis que aquest li

havia ofert pel que fa a la seva pintura i el seu pensament. Acte seguit ens endinsarem, com no podia ser d'una altra manera, en un estudi del quadre existent a Alcover, a la signatura dels contractes de 1964-1968 i la seva repercussió en la premsa. Les divergències posteriors, existents a partir de 1971, portaran la qüestió a l'àmbit judicial, d'on no sortiran fins al 1975, quan finalitzen les controvèrsies. El seguiment dels mitjans de comunicació escrits, però també de la televisió, ens permeten fer la crònica dels fets.

El mateix 1975, pocs mesos després de la fi del litigi amb l'empresari, Alcover rep, en un acte protocol·lari, un dels quadres de l'artista. El llarg procés finalitza i serà hora, per part de l'autor d'aquestes línies, d'una valoració global. A l'epíleg, de manera breu, es mostrarà les repercussions que tot plegat tingué per a la seva obra posterior, des d'aquell moment, fets que causarien no menys atenció per part dels cercles culturals, i que, tot traspassant la societat civil, arribarien al conjunt de la població, d'aquí i d'allà.

Per poder redactar aquest text, s'han utilitzat fonamentalment les cròniques periodístiques d'aquells anys, però també els articles i llibres publicats posteriorment que fan referència al creador. Aquestes fonts han estat complementades amb entrevistes orals que han ajudat a comprendre les circumstàncies que portaren el quadre al centre del debat ètic al nostre país, però també a l'estat i als mitjans internacionals.

En definitiva, amb aquest treball, pretenem il·luminar —com faria també el foc explicat a l'epíleg— els anys foscos de contractes immobiliaris, de venda de quadres per metres quadrats i de limitació creativa. Mostrarem com, després d'aquest període 1964-1975, un quadre de Palau Ferré arribarà a Alcover, tot reflectint la lluita de l'art per la llibertat.

*Palau Ferré al
Monestir de Vilanova
d'Escornalbou, 1998.
Arxiu particular.*

2. Etapa formativa

Palau Ferré, Maties, serà sempre un creador molt vinculat a la seva comarca i a la seva població natal, Montblanc, on va néixer l'estiu de 1921, un 24 d'agost. El seu lligam amb la vila ducal no es trencaria mai i seria sempre el seu espai d'influència, d'inspiració, de relació humana. Excepte els períodes de formació o els viatges arreu com a conseqüència de la seva professió artística, Montblanc seria sempre el seu camp base, el lloc on se sentiria còmode i on podia idear la matèria i plasmar el seu pensament a la tela, a la ceràmica o en ferro.¹

La vinculació amb la Conca de Barberà va ser sempre molt profunda i no es podia entendre l'una sense l'altre. Allà és on passa la seva infància, on es relaciona amb els companys d'escola i on comença a fer els primers dibuixos d'amagat. En una família mitjana amb propietats, provenient de la menestralia i el comerç local i en un context com el del primer terç del segle XX, no es veia l'art com una professió de futur amb la qual hom pogués subsistir. "Tot i així, quan es decidí finalment a anar a Barcelona a estudiar, la família li donà suport, satisfeta per tenir, Maties, unes oposicions públiques ja aprovades" matisa Rosa de les Neus Palau, neboda de l'artista i estudiosa de la seva obra.²

El seu trasllat al cap-i-casal per poder disposar de la base teòrica necessària per acreditar el seu imaginari artístic, hagué d'ajornar-se forçosament per l'arribada de la fatídica guerra del 1936-1939. Passats els primers anys de la dura postguerra, pogué finalment anar a estudiar a Barcelona, a l'Escola Superior de Belles Arts Sant Jordi.

Tot just acabà els estudis, els seus quadres primerencs ja figurarien als principals espais de la ciutat dedicats a la mostra de l'art del moment: l'Exposició de Tardor de Barcelona (1951), l'Exposició de Primavera (1953), el Saló d'Octubre (1954) i la Tercera Biennal Hispanoamericana d'Art (1955). El mateix 1955 ja col·laborava en la il·lustració de llibres editats des del món

¹ MARCO PALAU, Francesc, «Montblanc i la Conca en Palau Ferré: imaginari, obra, referència.», *Aplec de Treballs*, Centre d'Estudis de la Conca de Barberà, Montblanc, 2013.

² Entrevista amb Rosa de les Neus Palau Palau, 20 de setembre de 2012. Neboda de l'artista, ha coordinat, entre d'altres, els volums *Palau Ferré: el discurs artístic de la sardana (2004)*, *Palau Ferré: la Rosa de l'Amor (2006)*, ambdós de l'editorial La Torratxa.

cultural català que, tot i la instauració del nou estat franquista basat en el nacionalcatolicisme, intentava impulsar la represa del país.³

Troba ràpidament el seu llenguatge, des de ben petit té un estil definit que va perfeccionant a nivell tècnic, com és lògic, amb el pas per l'escola de Belles Arts. S'inspira en el dia a dia, però té molta rellevància en ell l'art romànic tan propi de Catalunya, de la mateixa manera que el cubisme, que ell desenvoluparà i interpretarà des de la seva visió clarividient. La iconografia i els seus trets també en són definidors, com els ulls de grans dimensions que tenen les dones, amb una mirada vital, i la visió frontal de les figures, que són observades per l'espectador.

La seva carrera al llarg dels anys cinquanta és imparable. Després de ser present en més exposicions a Barcelona entre el 1956 i el 1957, al maig del mateix 1957 fa el salt a l'aparador estatal del món artístic, amb una exposició individual en una de les sales de referència de la capital de l'estat: a l'Ateneu de Madrid. Fruit de l'èxit d'aquesta mostra, rebrà un acte d'homenatge i reconeixement per part de la societat civil i empresarial catalana que residia al quilòmetre zero.

Malgrat aquests èxits, prefereix continuar la seva formació tècnica al centre cultural del món contemporani. Entre el 1957 i 1961 —amb certs parèntesis per visitar la família i conèixer-ne les noves— estigué a la ciutat de les llums, ampliant estudis a l'Escola de Belles Arts de la capital de l'hexàgon.⁴ És a París on connecta amb Picasso, i des de llavors, la premsa francesa el coneix com a "Picasso 2" o com a "delfí de Picasso". Palau Ferré, que mai es considerarà "deixeble" del malagueny, expressava la seva voluntat de ser "Palau Ferré I". Aprofita els anys francesos, a més, per obrir-se a noves perspectives. S'interessa per les maneres de fer llatines, tot cursant estudis a l'Escola Italiana d'Art i aposta per conèixer les creacions escultòriques dels països de l'est.⁵ La ceràmica també serà una de les arts que li agra-

³ En referència a la participació en propostes culturals de la represa catalana, podeu llegir del mateix autor: MARCO PALAU, Francesc, «Palau Ferré, els ocells de paper i Nosaltres, els valencians», *El Foradat*, Montblanc, 2012.

⁴ LLOPIS, Arturo, «De Montblanch a Notre-Dame», *Destino*, Barcelona, 1961.

⁵ Del primerenc Palau Ferré, hom pot llegir-ne una breu síntesi a MARCO PALAU, Francesc, «Palau Ferré 90+I», *Nova Canca*, Montblanc, 24 d'agost de 2012.

darà conrear, malgrat que aquesta quedà sovint en un segon terme per la gran dedicació que tingué en l'àmbit pictòric.⁶

Arlequí amb barret verd i acordió. Tinta xinesa sobre paper tela de Palau Ferré. Col·lecció particular.

A la vora del Sena i de Notre-Dame no només coneix artistes i intel·lectuals catalans exiliats al nord dels Pirineus, sinó que també continua desenvolupant les activitats pròpies que li són proposades com a jove en creixement. Exposa a la Galeria Paul Cézanne de París (1959) i també a la Galeria Tedesco (1961), de la mateixa ciutat europea. En definitiva, les mostres realitzades a la capital francesa, com la celebrada al Grand Palais serien un bon aparador per mostrar la qualitat pictòrica dels seus traços sobre la tela.⁷ Entrant a la societat anglesa, Palau Ferré, amb Joan Miró i Antoni Tàpies, mostra els seus quadres a la National Book League (1957) de la capital londinenca.

Amb el seu retorn, els projectes no només no cessen, sinó que es multipliquen. Pinta paisatges, representa mites clàssics a les teles, es deixa

⁶ MARCO PALAU, Rosa de les Neus, «Els secrets de la ceràmica de Palau Ferré», *Nova Conca*, Montblanc, 28 de setembre de 2012.

⁷ LUCHART, François, «Hartung et Palau-Ferré : deux générations s'affrontent», *Combat. Le Journal de Paris*, París, 21 de juny de 1961.

emportar per flors i fruites acolorides, per mirades vitalistes de dones i per la bondat dels paisatges. Els ocells i els peixos són arreu, i la seva gent també. És el pintor de la primavera, de la llum i de la felicitat. Als seus quadres hi surten arlequins, músics i dansaires. També la fe serà present en la seva creació pacient i calmada. El compromís amb el país és ferm amb les sardanes pictòriques plenes de vida i el mediterranisme de les natures estàtiques. Els retrats, tot i ser limitats en nombre, són d'una gran qualitat i és on capta especialment l'esperit de la persona.

Rosa de les Neus Palau, neboda de l'artista, el descriu com una persona "vitalista i colorista de traç ferm, Palau Ferré, amb una obra d'estil figuratiu, expressionista i constructiu". La seva pintura té per a ella "trets del fauvisme i del grafisme, i clar, també del cubisme, l'etapa parisenca hi serà molt present. Pinta i modela allò que per a ell té un interès especial no com a reflex de la realitat, sí com a sensacions i vivències". Com a exemples del seu estil i de la caracterització de la seva obra pensa "en els ulls de les figures, en les flors, en el sol... desprenen magnetisme, energia i irradien color, molt color i vida, sobretot això, molta vida".⁸

3. Signatura d'un contracte

És en aquest marc, en el qual signarà un contracte que canviarà, per sempre, la seva vida. Un contracte a conseqüència del qual, deu anys després, un oli seu inconfusible arribarà a la població d'Alcover, de la mateixa manera que altres tindran la seva fi als consistoris de Reus, Vila-Seca, Salou o Valls.

Seria entre 1964 i 1968 quan en ple procés de creixement i a partir de la coneixença d'un empresari que vol apostar per ell i que li ofereix diverses prestacions a canvi de quadres, segella la seva conformitat ingènua en uns contractes.

I d'aquesta manera surt reflectit als diaris, com és el cas del diari aragonès *Amanecer* en què, en una entrevista sobre la seva vinculació amb Picasso, la conversa acaba derivant cap al recent contracte. "Para Palau Ferré, su moneda es la pintura. Con cuadros ha comprado un par de chalets cerca de Salou. A base de pintura ha adquirido unos terrenos en Reus. He visto

⁸ Entrevista amb Rosa de les Neus Palau Palau, 20 de setembre de 2012.

que le ofrecían un automóvil de lujo a cambio de un par de obras”⁹ i el periodista Javier de Montini prossegueix tot dient que “De ahí que él diga muchas veces: «yo no tengo dinero». Ni lo necesita. Puede vivir a base de otra moneda: la moneda de su pintura.”¹⁰

En el diari asturià *La Nueva España* també es fan ressò d’aquest intercanvi peculiar entre immobles i terrenys a canvi de quadres. I en el darrer paràgraf de la crònica exposen que “Palau Ferré –seguro– es un pintor de los que quedan en la historia. Su pintura es esperada en Nueva York con el convencimiento de que se pagará como merece.”¹¹ A més, en referència als americans i a les seves actituds davant de l’art contemporani constata que “no hay que olvidar que los americanos en su mayoría, compran pintura no para decorar la casa sino como inversión. Palau Ferré es, a juicio de los listos americanos, una buena inversión.”¹²

Una bona inversió seria sense dubte l’adquisició dels seus quadres per aquells que els comprassin, però desconeixem el rèdit que en trauria ell, després dels esmentats contractes signats, sense haver-ne llegit tota la documentació. No serà fins al febrer de 1971 que sorgirà a la llum la veritat dels papers acordats entre ell i l’empresari que, a manera de marxant, volia vincular l’obra cubista a la seva pròpia persona. Serà Miguel Àngel qui dirà les coses pel seu nom al diari madrileny *El Alcázar*, quan s’adreça als lectors per comentar que “cuando uno tiene en sus manos (...) el contrato por el que un pintor de cierta fama —con cuadros colgados en muy estimables galerías españolas y de fuera de España— es obligado a entregar su producción valorada a tanto el metro cuadrado como contraprestación de un solar cuyo precio es de quince pesetas el pie, no puede sino quedarse perplejo”¹³ i sentenciant amb claredat, en la seva opinió d’advocat, García Brera escriu que desitjaria poder governar durant cinc minuts per

⁹ DE MONTINI, Javier, «Soy Palau Ferré numero 1 y no Picasso numero 2», *Amanecer*, Saragossa, 9 de juliol de 1969.

¹⁰ DE MONTINI, Javier, *Op.cit.*

¹¹ «El pintor que usa la pintura como moneda», *La Nueva España*, Oviedo, 27 de juliol de 1969.

¹² «El pintor que usa la pintura como moneda», *Op.cit.*

¹³ GARCÍA BRERA, Miguel Ángel, «Oleos a tanto el metro», *El Alcázar*, Madrid, 1 de febrer de 1971.

poder fer que "quien redactó semejante papel sea condenado a enjalbegar fachadas toda su vida a real el decámetro".¹⁴

A partir d'aquest primer article, en el qual surt a la llum el contracte segellat anys enrere amb l'empresari, es desencadena tota una sèrie d'opinions a les pàgines de premsa, que serien el reflex de la repercussió dels fets per part dels sectors culturals. A *El Correo Catalán* pocs dies després expliquen els fets ocorreguts en una entrevista recent de Televisión Española tot remarquant que "El paso por Madrid del pintor de Montblanc, Palau Ferré, ha dejado una estela de misterio y expectación, no desvanecida todavía. Con motivo de su presencia en «Estudio abierto» de televisión."¹⁵ L'expectació televisiva a la capital de l'estat, segons el rotatiu barceloní s'explicava que "Al parecer, la expectación creada en torno al asunto tuvo origen en un artículo publicado en la prensa madrileña, firmado por don Miguel Angel García Brera, titulado «Oleos a tanto el metro»."¹⁶

Noia a la cadira mostrant una flor. Tinta xinesa sobre paper tela de Palau Ferré. Col·lecció particular.

¹⁴ GARCIA BRERA, Miguel Ángel, *Op.cit.*

¹⁵ CONTRERAS, Lorenzo, «Palau Ferré, noticia y expectación en Madrid», *El Correo Catalán*, Barcelona, 26 de febrer de 1971, p. 9.

¹⁶ CONTRERAS, Lorenzo, *Op.cit.*

4. Divergències entre el pintor i l'empresari

Amb l'aparició de la qüestió a la premsa, els fets es precipiten, i s'adona de la qüestió, d'allò que va acordar anys enrere. Intenta aturar el contracte, però no el deixen. Al setembre del mateix 1971, al llarg de cinc dies consecutius, *Solidaridad Nacional* en fa un reportatge especial. Ell declara que "quiero recuperar mis cuadros. Deshacer el trato. Empezar mi vida sin mediatizaciones (...) mi ferviente deseo es deshacer el trato y recuperar mis cuadros"¹⁷

Però quin era exactament el contracte i els esdeveniments que van precipitar-se? Enrique Rubio ho explica amb els documents a la mà, estem parlant de "Los documentos en los que consta que palmos de terreno son cambiados por metros de pintura al óleo."¹⁸ D'aquesta manera, adquiria dos xalets i uns terrenys a canvi de metres quadrats de la seva pintura a preu fix. Fins aquí, les apreciacions poden ser subjectives, però comprensibles malgrat l'estranyesa d'un contracte com aquest. Els periodistes, tanmateix, posen èmfasi i se sorprenden per clàusules annexes. En principi era la seva persona la que havia d'oferir els seus olis "no olvidando consignar que los herederos pagarían con cuadros que interesaran al empresario, o en metálico en caso de no interesarle ninguno, lo que faltara por abonar en el caso no deseable de que falleciera el artista."¹⁹

A més, "contrae la obligación el señor Palau antes de proceder a una exposición en España o en el extranjero de sus obras, a que el empresario las vea por si le interesa alguna de ellas, las cuales se retirará seguidamente."²⁰ D'aquesta manera, no només la vinculació mercantil podia allargar-se en el temps i en cas de mort eren els hereus els que haurien de seguir pagant, sinó que quedaven limitades les seves exposicions. A més, en l'establir-se un preu fix per metre quadrat d'obra, no s'entrava a considerar el més que possible augment del valor dels quadres del que anomenaven "Picasso número 2". "Sus cuadros han aumentado cuatro veces el valor en venta des de

¹⁷ RUBIO, Enrique, «Matias Palau Ferré, pintor de categoría mundial», *Solidaridad Nacional*, Madrid, 8 de setembre de 1971.

¹⁸ RUBIO, Enrique, «Matias Palau Ferré, pintor de categoría mundial», *Solidaridad Nacional*, Madrid, 9 de setembre de 1971.

¹⁹ RUBIO, Enrique, *Op.cit.*

²⁰ RUBIO, Enrique, *Op.cit.*

1964" subratllen al diari *Por qué?*²¹ Pocs mesos després, els preus dels quadres ja havien augmentat entre sis i onze vegades el preu inicial pactat. Tot i així, quan veu les escriptures, s'adona que no és ben bé allò que ell recorda haver acceptat en el contracte precedent. A les escriptures, a diferència del contracte privat anterior "el vendedor aparece como administrador y representante de la Sociedad Anónima".²² Per la qual cosa, el canvi de titular resulta si més no curiós. Pel que fa al preu dels terrenys i els xalets que hom creia adquirir lliures de càrregues, resulta que "la descrita finca juntamente con otras que integran la totalidad de la urbanización está afecta a una hipoteca a favor del Banco Hipotecario de España".²³ I no només això, sinó que el valor resultant de la finca sembla que també és diferent d'allò exposat anteriorment ja que "La finca descrita está acogida a los beneficios y exenciones a que hace referencia la legislación que regula construcciones de viviendas de <<Renta Limitada Subvencionadas>>".²⁴ Explica als mitjans que porta 160 obres entregades, i que segons el contracte encara n'hi falten, tot i conèixer ara, que el preu de la finca, segons les escriptures, és molt inferior al que havien determinat. A més, la hipoteca i el fet que fossin de renda limitada no eren condicions contretes. Com no podia ser d'una altra manera, en aquell primer lustre dels anys setanta que tantes facetes farien canviar a nivell estatal, per les mobilitzacions socials i polítiques existents, també el món de l'art veuria la lluita per la llibertat. En aquest cas, per la capacitat creadora i l'equilibri que podia suposar la voluntat de l'artista amb els contractes i els marxants. Marxants que, tal i com quedaria reflectit en una crònica periodística de la ciutat comtal "compra terrenos a céntimos el palmo cuadrado, edifica con hipotecas que carga al comprador y cobra la subvención de la renta limitada... además de vender a precio superior del fijado en la normativa."²⁵ El mitjà per solucionar les disputes ètiques i contractuals seria l'estament judicial, on es recorregué per establir quina era la millor solució. Sense entrar a les sempre complexes i burocràtiques passes de l'àmbit jurídic

²¹ *Por Qué?*, Madrid, 20 d'octubre de 1971.

²² <<Palmas de terreno por metros de oleas>>, *Por Qué?*, Madrid, 13 d'octubre de 1971.

²³ <<Palmas de terreno por metros de oleas>>, *Op.cit.*

²⁴ <<Palmas de terreno por metros de oleas>>, *Op.cit.*

²⁵ MARTÍ GÓMEZ, José, <<Pintura a cambio de chalets>>, *El Correo Catalán*, Barcelona, 16 de febrer de 1973.

el fet és que se sent anímicament desfet, tal com així queda constància per les seves declaracions a la premsa. *El Picasso 2*, "como lo llaman los norteamericanos, está viviendo unos momentos que "me han hecho perder la ilusión, incluso de pintar" como resultado de un triste intercambio de cuadros por chalets."²⁶

Malgrat que "pide la anulación de unos contratos que le impiden vender y exponer sus cuadros"²⁷ perquè creu que ja ha pagat substancialment el preu real de la finca i que "lleva años pagando unos chalets con metros de pintura al oleo, firmados por él"²⁸, la sentència definitiva no reconeixeria els seus arguments i el món de l'art queda astorat.

La Vanguardia informava que els magistrats havien resolt que havia d'entregar "42 metros y medio de lienzos pintados al óleo por el comprador y firmados por él mismo, calculados a razón [del preu fixat deu anys enrere] el metro cuadrado de tela pintada (...) En resumen, el pacto puede ser externamente válido, pero, espiritualmente, es ineficaz. No pueden venderse cosas a tantos metros cuadrados de pintura, tantas páginas de literatura, tantos cálculos de física nuclear".²⁹

*Natura estàtica amb
gerros, tulipes i fruita.
Tinta xinesa sobre paper
tela de Palau Ferré.
Col·lecció particular.*

²⁶ VALLS, Joan-Francesc, «Palau Ferré, la angustia de un pintor hipotecado», *El Correo Catalán*, Barcelona, 4 de noviembre de 1972.

²⁷ H. SIGUERO, Aurora, «Una obra hipotecada», *Arriba*, Madrid, 28 d'abril de 1974.

²⁸ RUBIO, Enrique, «El pintor hipotecado de Montblanc defenderá su plena libertad intelectual», *El Noticiero Universal*, Barcelona, 30 d'abril de 1974.

²⁹ HOSPITAL RODES, Joaquín, «El asunto del pintor a la fuerza», *La Vanguardia Española*, Barcelona, 26 d'octubre de 1974.

5. Finalitzen les controvèrsies

Després de la sentència del Tribunal Suprem, ambdues parts acaten la decisió dels magistrats i les controvèrsies públiques finalitzen, senzillament, el procés arriba a la seva fi. Totes dues parts, amb el vistiplau i la supervisió de la institució sorgida de la deessa grega Temis, donen per tancada la seva relació mercantil de compra venda d'unes finques a canvi d'uns determinats metres quadrats de pintures signades pel que la premsa internacional reconeix com a delfí de Picasso.

Busca inspiració, pensa, medita i acaba pintant els més de quaranta-dos metres quadrats de tela exigits. El resultat és sublim. Malgrat que el seu estat d'ànim no és el més idoni per a la creació, queden reflectits els seus trets a la tela! "Así las cosas, llegó la genial inspiración y el afán de obtener la libertad intelectual prisionera y Palau Ferré se entregó a pintar y pintar para lograr los cuarenta y dos metros y cuarenta y seis centímetros."³⁰

La qualitat no disminueix, són els darrers olis d'un procés que s'ha allargat massa. "Ni podía el artista pintar bobadas, porque habían de lucir su firma y tales bobadas le podrían perjudicar, ni sentía afanes o inspiraciones geniales, al recordar que estaba atado."³¹ Un dels quadres que elaborarà entre l'estiu i la tardor de 1974 es podrà veure més endavant a la població d'Alcover. Juntament amb el futur quadre alcoverenc, en realitza més, tots a través del seu pinzell, com a element que trasllada els seus pensaments a la representació manual, tal i com fa l'artesà.

Al gener de 1975 fa entrega dels darrers 17 quadres, el llarg procés s'acaba. "Venían aviones especiales de Estados Unidos, cargados de turistas que conocían a Matías Palau Ferré por lo que de él se iba llegando a USA, o porque sabían que Dalí y Palau Ferré eran los únicos artistas españoles invitados a exponer en la Pinacoteca Nacional."³²

La premsa, que s'havia abocat al cas perquè el considerava excepcional, i havia donat recolzament públic a Maties, el pintor, mostra la seva satisfacció. *El Correo Catalán* constata que "El pintor Palau Ferré, libre de un

³⁰ RUBIO, Enrique, «Palau Ferré se liberó al fin de sus cadenas», *El Noticiero Universal*, Madrid, 8 de gener de 1975.

³¹ RUBIO, Enrique, *Op.cit.*

³² RUBIO, Enrique, *Op.cit.*

pleito hizo entrega de los metros cuadrados de pintura al óleo (...) con ello ha quedado libre de un problema que mermaba su capacidad de creación, dada la natural preocupación."³³ Sobre el seu futur i el de la seva pintura, el rotatiu barceloní afirmava que "sin cortapisas, podrá aplicarse a su pintura que encuentra amplia audiencia mundial, pues incluso llegan aviones fletados especialmente con objeto de conocerlo, para lo cual sus ocupantes visitan Montblanc".³⁴

El Noticiero Universal, el mateix mes de gener, publica que "Palau Ferré se liberó al fin de sus cadenas (...) en diez años tuvo que pintar más de doscientos metros de cuadros al óleo a cambio de dos chalets".³⁵ Una mostra més d'aquesta repercussió mediàtica seria la crònica de *Hierro*, diari de Bilbao, on s'afirma a pàgina sencera que "el artista de Montblanch, continuador de la mejor época picassiana (...) entrega sus últimos 42 metros de pintura para saldar la compra de dos chalets(...) se dio fin a uno de los más curiosos sucesos de la historia artística de nuestro país".³⁶

Així mateix, el periodista José Piñol detalla que Palau Ferré tenia relació "con las más importantes galerías de Europa —en alguna de mis visitas a su casa he tenido la ocasión de saludar a marchantes suizos y norteamericanos— ha sufrido en nuestro país un lamentable olvido."³⁷ Després de tots aquests successos ocorreguts, *El Correo de Zamora* emfatitza que a partir d'ara ja podrà tornar a la normalitat pintant "sus mujeres con la gracia de Modigliani, sus paisajes elaborados una y otra vez, sus palomas de la paz ganarán ahora de la alegría de sentirse libre, de poder ofrecer al mundo (...) las obras de sus pinceles".³⁸

Finalment, *El Alcázar* de Madrid, titula la seva explicació amb el suggerent *Un esclavo menos*³⁹

³³ «El pintor Palau Ferré libre de un pleito», *El Correo Catalán*, Barcelona, 19 de gener de 1975.

³⁴ «El pintor Palau Ferré libre de un pleito», *Op.cit.*

³⁵ RUBIO, Enrique, *Op.cit.*

³⁶ PIÑOL, José, «El pintor Palau Ferré entrega sus últimos 42 metros de pintura para saldar la compra de dos chalets», *Hierro*, Bilbao, 25 de gener de 1975.

³⁷ PIÑOL, José, *Op.cit.*

³⁸ «Tras el fallo condenatorio del Tribunal Supremo», *El Correo de Zamora*, Zamora, 26 de gener de 1975.

³⁹ GARCIA BRERA, Miguel Angel, «Un esclavo menos», *El Alcázar*, Madrid, 27 de gener de 1975.

Mirada frontal d'ulls verds. Traç amb tinta xinesa sobre paper tela de Palau Ferré. Col·lecció particular.

6. Arribada del quadre a Alcover

Mentre els mitjans periodístics d'arreu afirmaven que "Ha finalizado el más curioso pleito en la historia del Arte español (...) la historia de <<El mercader de Venecia>> que vendió su alma al diablo se quedaba corta comparada con el error cometido por el artista."⁴⁰ l'empresari faria un seguit de gestos de cara a les institucions del territori.

D'aquesta manera, el marxant, després de tot el llarg procés de contravèrsies contractuals, un cop disposava de la darrera remesa de quadres entregades al mes de gener de 1975, explica els seus propòsits en una entrevista al *Diario de Reus* —pàgines especials del *Diario Español*. Quan és preguntat el perquè dels seus obsequis als ajuntaments del Camp respon tot dient que "me quemaban las manos. No es que no los quiera, que no los admire, que no me gusten. Siempre he sido enamorado de la pintura de Palau Ferré —eso no hace falta que lo asegure."⁴¹

⁴⁰ <<Ha finalizado el más curioso pleito en la historia del Arte español>>, *Caduceo. Revista grafica española económico-financiera*, 268, Madrid, gener de 1975.

⁴¹ LANGELAAN, <<mi lucha ha sido por la verdad, por el cumplimiento de un trato>>, *Diario de Reus — Diario Español*, Tarragona, 26 de gener de 1975.

Des de hace tiempo tenía pensado regalar esos cuadros cuando me fuesen entregados" —diu l'empresari responnent les preguntes de Langelaan. I si el 26 de gener, l'empresari afirmava que encara estava pensant quins projectes obsequiar amb les obres rebudes, tal com ja havia fet amb les entitats reusenques, com quedà reflectit al mateix diari amb el titular anunciador de "Donación de cuatro obras de arte con destino a Instituciones benéficas locales"⁴².

De la mateixa manera que a principis de febrer el mateix diari anunciava que es donarien "cuadros de Palau Ferré al ayuntamiento de Vilaseca - Salou"⁴³ o ja al mes d'abril pel que fa a Valls, també el diari de referència a les comarques tarragonines, tot parlant dels quadres oferts a Valls, deia que "el importe que pueda obtenerse de su enajenación será destinado a beneficencia".⁴⁴

Era el primer dia de març quan al mateix *Diario Español* (l'actual *Diari de Tarragona*) a la pàgina vint-i-quatre anunciava a l'apartat dedicat a Alcover l'existència d'una "Donación de un cuadro de Palau Ferré al ayuntamiento" amb un subtítol prou aclaridor que n'especificava l'objectiu tot remarcant que "lo destinará a fines benéficos".

La notícia feia una crònica dels fets tot dient que l'empresari receptor de les obres "se personó en el despacho de nuestro alcalde señor Juan Figueras para informarle que uno de los cuadros pintados por el pintor señor Palau Ferré que estuvo en litigio y el Tribunal Supremo falló en su día a favor del aludido, lo regalaba al Ayuntamiento de Alcover para fines benéficos".⁴⁵

El text, que no porta la signatura de cap periodista, explica també que, després d'aquest oferiment per part del marxant a l'alcalde de la població de l'Alt Camp en la mateixa seu del consistori, "la corporación municipal en su reunión del Pleno acordó con gran satisfacción aceptar el obsequio

⁴² «Donación de cuatro obras de arte con destino a Instituciones benéficas locales», *Diario de Reus — Diario Español*, Tarragona, 24 de gener de 1975.

⁴³ «Cuadros de Palau Ferré al ayuntamiento de Vilaseca-Salou», *Diario de Reus — Diario Español*, Tarragona, 5 de febrer de 1975.

⁴⁴ GALIMANY, «El importe que pueda obtenerse de su enajenación será destinado a beneficencia», *Diario Español*, Tarragona, 18 d'abril de 1975.

⁴⁵ «Alcover. Donación de un cuadro de Palau Ferré al ayuntamiento», *Diario Español*, Tarragona, 1 de març de 1975.

referido, teniendo en estudio su destino para fines benéficos, como es voluntad del donante".

D'aquesta manera, amb l'acceptació per part del Ple municipal de l'ofertament de l'empresari, un dels famosos quadres sorgits entre aquell estiu i tardor de 1974 arribaren a Alcover el primer trimestre del 1975.

Noia de llaç vermell amb nina. Oli sobre tela de Palau Ferré. Col·lecció particular.

7. Valoració global del procés

Com a visió global després de fer el repàs d'aquests anys i les efemèrides succeïdes entre el 1964, moment en què comencen a aparèixer els lligams comercials entre ambdós protagonistes, i el 1975, quan finalitza el procés, podem constatar que el quadre amb el qual va obsequiar-se l'Ajuntament d'Alcover té tota una història al darrere que encara el fa més curiós i singular.

El quadre d'Alcover, doncs, seria fruit indirecte d'uns acords presos a meitat de la dècada dels seixanta per Palau Ferré, que en aquells moments ja havia tornat de París, el centre cultural europeu per antonomàsia, amb els elogis d'un Picasso que influenciarà el seu pensament pictòric fins al punt que la premsa considerava el montblanquí com a delfí del malagueny. Uns contractes que causaren una gran estupefacció quan sortiren a la premsa a principi dels setanta, per les clàusules que hi eren presents.

La prohibició contractual de vendre o exposar obra per part del pintor o el fet que els seus metres d'oli tinguessin un preu fix desfasat del preu de

mercat real, en foren motius. També, les diferències existents entre els acords privats i les escriptures de les finques, pel que fa a l'existència d'una hipoteca, pel fet de ser de protecció oficial i pel preu real dels terrenys, molt menor de l'especificat en els contractes.

Amb divergències sobre com finalitzar els acords que hipotecaven la creació amb la participació de l'estament judicial, la sentència estipulava l'entrega definitiva de més de quaranta-dos metres de tela de pintura signada per Maties. Olis que serien realitzats entre l'estiu i la tardor de 1974, entre els quals el quadre d'Alcover, que serien entregats a principis de 1975.

Pel que fa al preu real de les pintures esmentades, l'empresari afirma en l'entrevista concedida al *Diario Español* que li consta que al mercat es poden pagar unes trenta vegades el preu que han valgut pel contracte esmentat.⁴⁶ És curiós, doncs, que amb un o dos quadres, el pintor n'hauria tingut prou per comprar les finques que va adquirir després d'un procés que va durar més de deu anys.

Finalment, l'empresari en fa entrega a institucions, entitats cíviques i projectes socials, com a mostra de bona voluntat i per entendre que els recursos judicials no eren per obtenir un rèdit econòmic suplementari al que ja havia obtingut amb la resta d'obres durant anys, sinó per la significació de mantenir els tractes un cop establerts. És el cas de l'oferiment realitzat a l'Ajuntament d'Alcover i acceptat amb molta satisfacció per part del Ple municipal, de destinar un d'aquests olis a usos benèfics.

Alcover, doncs, disposarà d'un quadre de Palau Ferré, el pintor, escultor i ceramista reconegut internacionalment.

8. Epíleg

L'acceptació teòrica del compliment de la sentència del Tribunal Suprem pel qual havia d'entregar els quaranta-dos metres quadrats de pintura, no féu que el seu estat anímic es recuperés, i més, quan ja portava deu anys, des de la data ja coneguda de 1964 en què la seva producció havia estat limitada i marcada per unes pautes externes, contractuals, econòmiques, i no per la lliure voluntat de crear de la que disposen els artistes quan la

⁴⁶ LANGELAAN, «Mi lucha ha sido por la verdad, por el cumplimiento de un trato», *Diario de Reus — Diario Español*, Tarragona, 26 de gener de 1975.

inspiració els fa produir bellesa, gràcies al seu domini tècnic, per l'aplicació de tintes pictòriques acolorides sobre la tela.

Antonio Salcedo, crític d'art i professor de la Universitat Rovira i Virgili, ho expressa així tot dient que "per a Palau Ferré la decisió final fou un cop molt fort. Trobava que, ateses les condicions del contracte, l'engany que havia patit i, sobretot, les obligacions que havia fixat l'empresari, es limitava completament la seva llibertat com a home i com a creador".⁴⁷ Per Salcedo, del departament d'Història de l'Art de la URV, "això el va portar a cremar totes les obres que realitzava al seu taller. I aquesta fou una protesta que va tenir una gran repercussió mediàtica, i esdevingué un tema que va sortir a la majoria de diaris".⁴⁸

Renunciava a partir de llavors a diners i vanitat, i refusava l'exposició com a mètode per ser aquest impersonal. Trencarà amb el sistema comercial habitual i refusa la taxació de l'art. Crea, ja que no pot deixar de pintar, però des de llavors, des de meitat de la dècada dels setanta del segle XX, comença a cremar els seus quadres.⁴⁹

Com que havia estat injustament castigat per la humanitat —en paraules seves— refusa d'oferir-li allò que ha vist que no és del seu interès, és a dir, la creació lliure de l'art. Renuncia, així, al seu propi benestar econòmic i artístic, i aposta per cremar les seves creacions un cop han estat enllestides i signades. La seva actitud no és d'orgull, afirmava als mitjans, sinó que simbolitzava la rebel·lia del creador que se sacrifica a consciència per l'artista del demà, perquè aquest tingui més drets dels que han tingut els del seu moment.⁵⁰

Des de llavors, però, no utilitza més l'oli com a element, sinó que realitzarà la seva pintura amb unes tintes xineses que van ser aconseguides a partir dels experiments tècnics del color. Es nega, tanmateix, a exposar-los en galeries o que marxants puguin comerciar-hi, com si fossin matèria simple. Només en quedaran les cendres.⁵¹

La premsa internacional se'n fa ressò de seguida i són nombroses les mostres europees i nord-americanes de solidaritat amb el montblanquí, al qual

⁴⁷ SALCEDO, Antonio. *Maties Palau Ferré i el seu paradís*. Viena Edicions, Tarragona, 2011, p. 106.

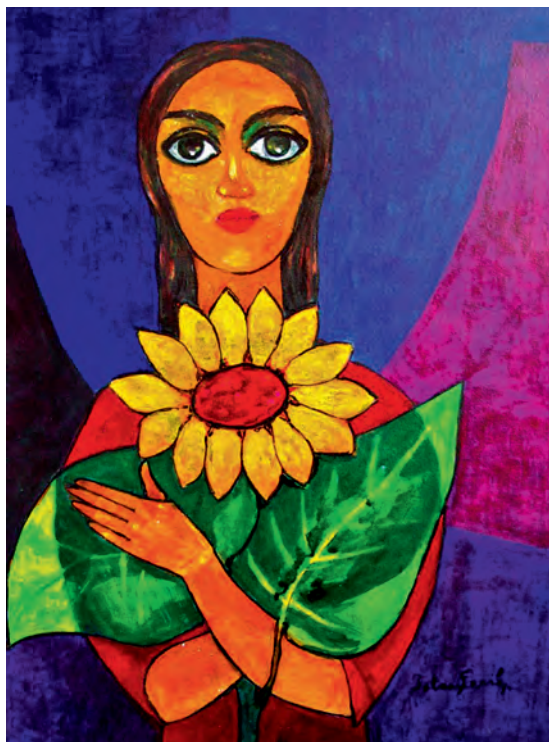
⁴⁸ SALCEDO, Antonio. *Op.cit.*

⁴⁹ «Palau Ferré, cuatro años quemando sus cuadros», *Diario de Barcelona*, Barcelona, 11 de març de 1978.

⁵⁰ RUBIO, Enrique, «Un pintor catalán quema todo lo que pinta», *Lecturas*, Madrid, 18 d'abril de 1980.

⁵¹ «Nombres propios. Matias Palau Ferre», *Ya*, Madrid, 14 de maig de 1980.

donaran suport en la seva lluita èpica per l'ètica artística. Les entrevistes, les cròniques i les notícies seran incomputables, i les mostres de suport creixeran amb els anys. Ell però, bohemí o franciscà, decideix no donar treva. El quadre de Palau Ferré a Alcover, serà, en aquest sentit, encara més singular perquè es tracta d'una de les darreres pintures realitzades abans que comencés a cremar tot allò que produïa.

Noia amb gran gira-sol amb fons arlequinat. *Tinta xinesa sobre paper tela de Palau Ferré. Col·lecció particular.*

Bibliografia

- AA.DD, «El pintor que usa la pintura como moneda», *La Nueva España*, Oviedo, 27 de juliol de 1969.
- AA.DD, «Palmas de terreno por metros de oleos», *Por Qué?*, Madrid, 13 d'octubre de 1971.
- AA.DD, *Por Qué?*, Madrid, 20 d'octubre de 1971.

- AA.DD, «El pintor Palau Ferré libre de un pleito», *El Correo Catalán*, Barcelona, 19 de gener de 1975.
- AA.DD, «Donación de cuatro obras de arte con destino a Instituciones benéficas locales», *Diario de Reus — Diario Español*, Tarragona, 24 de gener de 1975.
- AA.DD, «Tras el fallo condenatorio del Tribunal Supremo», *El Correo de Zamora*, Zamora, 26 de gener de 1975.
- AA.DD, «Ha finalizado el más curioso pleito en la historia del Arte español», *Caduceo. Revista grafica española económico-financiera*, Madrid, 268, gener de 1975.
- AA.DD, «Cuadros de Palau Ferré al ayuntamiento de Vilaseca-Salou », *Diario de Reus — Diario Español*, Tarragona, 5 de febrer de 1975.
- AA.DD, «Alcover. Donación de un cuadro de Palau Ferré al ayuntamiento», *Diario Español*, Tarragona, 1 de març de 1975.
- AA.DD, «Palau Ferré, cuatro años quemando sus cuadros», *Diario de Barcelona*, Barcelona, 11 de març de 1978.
- AA.DD, «Nombres propios. Matias Palau Ferre», *Ya*, Madrid, 14 de maig de 1980.
- ÁNGELES, Luis, «Institución para el fomento de las artes plásticas», *El Correo Catalán*, Barcelona, 1 de gener de 1969.
- CONTRERAS, Lorenzo, «Palau Ferré, noticia y expectación en Madrid», *El Correo Catalán*, Barcelona, 26 de febrer de 1971.
- DE MONTINI, Javier, «Soy Palau Ferré numero 1 y no Picasso numero 2», *Amanecer*, Saragossa, 9 de juliol de 1969.
- GALIMANY, «El importe que pueda obtenerse de su enajenación será destinado a beneficencia», *Diario Español*, Tarragona, 18 d'abril de 1975.
- GARCIA BRERA, Miguel Angel, «Oleos a tanto el metro», *El Alcázar*, Madrid, 1 de febrer de 1971.
- . «Un esclavo menos», *El Alcázar*, Madrid, 27 de gener de 1975.
- H. SIGUERO, Aurora, «Una obra hipotecada», *Arriba*, Madrid, 28 d'abril de 1974.
- HOSPITAL RODES, Joaquín, «El asunto del pintor a la fuerza», *La Vanguardia Española*, Barcelona, 26 d'octubre de 1974.

- LANGELAAN, «Mi lucha ha sido por la verdad, por el cumplimiento de un trato», *Diario de Reus — Diario Español*, Tarragona, 26 de gener de 1975.
- LUCHART, François, «Hartung et Palau-Ferré deux générations s'affrontent», *Combat. Le Journal de Paris*, París, 21 de juny de 1961.
- LLOPIS, Arturo, «De Montblanch a Notre-Dame», *Destino*, Barcelona, 1961.
- MARCO PALAU, Francesc, «Palau Ferré 90+1», *Nova Conca*, Montblanc, 24 d'agost de 2012.
- . «Palau Ferré, els ocells de paper i Nosaltres, els valencians», *El Foradot*, Montblanc, 2012.
- . «Montblanc i la Conca en Palau Ferré: imaginari, obra, referència.», *Aplec de Treballs*, Centre d'Estudis de la Conca de Barberà, Montblanc, 2013.
- MARTÍ GÓMEZ, José, «Pintura a cambio de chalets», *El Correo Catalán*, Barcelona, 16 de febrer de 1973.
- PINOL, José, «El pintor Palau Ferré entrega sus últimos 42 metros de pintura para saldar la compra de dos chalets», *Hierro*, Bilbao, 25 de gener de 1975.
- RUBIO, Enrique, «Matias Palau Ferré, pintor de categoría mundial», *Solidaridad Nacional*, Madrid, 8 de setembre de 1971.
- . «Matias Palau Ferré, pintor de categoría mundial», *Solidaridad Nacional*, Madrid, 9 de setembre de 1971.
- . «Matias Palau Ferré, pintor de categoría mundial», *Solidaridad Nacional*, Madrid, 11 de setembre de 1971.
- . «El pintor hipotecado de Montblanc defenderá su plena libertad intelectual», *El Noticiero Universal*, Barcelona, 30 d'abril de 1974.
- . «Palau Ferré se liberó al fin de sus cadenas», *El Noticiero Universal*, Barcelona, 18 de gener de 1975.
- . «Un pintor catalán quema todo lo que pinta», *Lecturas*, Madrid, 18 d'abril de 1980.
- SALCEDO, Antonio. *Maties Palau Ferré i el seu paradís*. Viena Edicions, Tarragona, 2011.
- VALLS, Joan-Francesc, «Palau Ferré, la angustia de un pintor hipotecado», *El Correo Catalán*, Barcelona, 4 de novembre de 1972.